

СТВОРЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОСНОВИ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ В УКРАЇНІ

УДК 378.046 – 21.68

Юлія Кузьменко, доктор педагогічних наук,
доцент кафедри теорії і методики викладання природничо-математичних та
технологічних дисциплін Комунального вищого навчального закладу
“Херсонська академія неперервної освіти” Херсонської обласної ради

СТВОРЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОСНОВИ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ В УКРАЇНІ

У статті аналізується законодавче регулювання процесу розбудови освітньої системи незалежної України в контексті вирішення питання створення нормативно-правової основи системи підготовки педагогічних кадрів.

Ключові слова: освітня система, педагогічні кадри, освітня складова людського капіталу, законодавча база.
Літ. 12.

Юлія Кузьменко, доктор педагогических наук, доцент
кафедры теории и методики преподавания естественно-математических и
технологических дисциплин коммунального высшего учебного заведения
“Херсонская академия непрерывного образования” Херсонского областного совета

СОЗДАНИЕ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЙ ОСНОВЫ СИСТЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ В УКРАИНЕ

В статье анализируется законодательное регулирование процесса развития образовательной системы независимой Украины в контексте решения вопроса создания нормативно-правовой базы системы подготовки педагогических кадров.

Ключевые слова: образовательная система, педагогические кадры, образовательная составляющая человеческого капитала, законодательная база.

Yuliya Kuzmenko, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Theory and Methodology of
Teaching of Natural, Mathematical and Technological Disciplines Department
Communal Higher Educational Establishment
“Kherson Academy of Continuing Education” Kherson Regional Council

THE CREATION OF THE NORMATIVE AND LEGAL BASIS OF THE PROFESSIONAL EDUCATION OF THE PEDAGOGICAL PERSONNEL IN UKRAINE

The article examines the legislative regulation of the process of development of the educational system of independent Ukraine in the context of solving the questions of creation the normative and legal basis of the training system of teacher.

Keywords: an educational system, a teaching staff, an educational component of human capital, a legal framework.

Постановка проблеми. Новий етап в історії України розпочався у 1991 р. після проголошення незалежності. Розгортання державотворчого процесу було можливе лише за умови побудови відповідної законодавчої бази. Тому від Верховної Ради України вимагалось активне державотворення, зокрема в освітній сфері. Ці процеси мали свої особливі механізми становлення освіти пострадянського періоду, зокрема і за рахунок змін орієнтирів та стратегій її розвитку, формування освітньої політики, розбудови системи професійної освіти педагогічних кадрів тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням становлення і розбудови системи освіти України в історико-педагогічному контексті присвячена значна кількість наукових розвідок вчених (Б. Корольова, О. Микитенко, І. Моїсеєва, Л. Ніколюк, В. Огаренко, Л. Пономаренко,

П. Рогова, Н. Сафонова та ін.). Всі дослідники цілком слушно обстоюють думку, що із проголошенням незалежності почали відбуватися процеси розбудови національної системи освіти України. Створювалася нормативно-юридична основа українського освітнього простору, відпрацьовувалася концепція стратегії розвитку освітньої системи, впорядковувалася мережа всіх типів навчальних закладів, удосконалювалася структура та відбувалася оптимізація обсягів підготовки спеціалістів, змінювався зміст освіти, вводилася норма викладання державною мовою, розроблялися програми прийому до вишів тощо.

Мета статті – висвітлити процес розбудови нормативно-правової основи системи професійної освіти педагогічних кадрів в Україні за часів незалежності.

Виклад основного матеріалу. Трансформаційні процеси в українському суспільстві, що відбувалися

СТВОРЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОСНОВИ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ В УКРАЇНІ

у 90-х рр. ХХ ст., були тісно пов'язані зі становленням і розбудовою суверенної країни. Перехідний етап до ринкової економіки та створення власного освітянського законодавства актуалізували потребу реформування нормативно-правової бази професійної педагогічної освіти.

Україна отримала в спадщину від СРСР розвинену і досить дієву систему підготовки вчительських кадрів. Проте, з огляду на зміни, що відбувалися в суспільстві, вона вже була не здатною відповісти на всі сучасні виклики.

У 90-х рр. ХХ ст. освіта опинилася в критичному стані: “катастрофічна нестача коштів, відтік науково-педагогічних кадрів, падіння престижу освіти і освіченості та мотивації до отримання фундаментальної освіти, загострення питань соціального захисту учасників навчального процесу, матеріально-технічного забезпечення діяльності вищих закладів освіти” [7, 3]. Стабілізація і подальший розвиток системи освіти став неможливим без законодавчого, правового, нормативного та фінансового забезпечення, соціальної підтримки, наукової, кадрової, програмно-методичної та інформаційної допомоги. Тому Міністерство освіти України “започаткувало докорінні зміни в організації, структурі, змісті освіти та виховання, спрямовані на здійснення незалежної державної політики в освіті, забезпечення її випереджувального розвитку та суттєве підвищення ефективності” [там само].

Верховна Рада активно почала проводити зміни в освітній політиці. Робота над удосконаленням правового поля в освітньому просторі України здійснювалася постійно, проводиться вона і сьогодні.

Головним документом державної освітньої політики став Закон України “Про освіту” (1991 р.), яким на законодавчому рівні закріплено основні принципи освітньої політики у державі [5]. У рішеннях Колегії Міністерства освіти України постійно говорилося про зміцнення органічного зв'язку освіти з національною історією, культурою, традиціями [1, акр. 48].

Безперечно, важливим документом стала прийнята в 1991 р. Програма розвитку народної освіти Української РСР на перехідний період (1991 – 1995 рр.). У ній було здійснено аналіз стану і проблем освіти та окреслено “основні напрямки її розвитку в умовах переходу до нових соціально-економічних і політичних відносин у суспільстві” [12, 4]. Говорилося й про удосконалення організації навчально-виховного процесу, перегляд структури, змісту та підходів підготовки фахівців відповідно до потреб регіону, посилення роботи з

обдарованою викладацькою молоддю шляхом стимулювання її активної наукової діяльності, поліпшення підготовки та захисту дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів, участь у розробці нормативно-правової бази освіти, нового змісту освіти, навчально-методичної літератури, технологій навчання [12, 9 – 10].

У Програмі йшлося про те, що створення нормативно-правового забезпечення системи професійної освіти педагогічних кадрів передбачало: розроблення концепції педагогічної освіти; змісту багаторівневої підготовки педагогічних кадрів; переліку педагогічних спеціальностей; комплексної програми підготовки навчальної і методичної літератури для педагогічних закладів; положення про навчально-методичні об'єднання педагогічних навчальних закладів; системи підготовки педагогічних кадрів для українських загальноосвітніх закладів; нормативної, програмно-методичної документації для системи довузівської підготовки молоді; положень про конкурси, олімпіади студентів, учнів тощо [12].

У контексті педагогічної освіти розгортання законотворчого процесу відбувалося в таких напрямках: фінансове, правове, територіально-технічне, методичне, інформаційне, наукове та кадрове забезпечення, соціальний та правовий захист учасників освітнього процесу, вдосконалення апарату управління освітою.

У 1993 р. була затверджена Кабінетом Міністрів Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”). Метою цієї програми стало “визначення стратегії розвитку освіти в Україні на найближчі роки та перспективу ХХІ століття, створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації” [3, 5 – 6].

На її виконання, як зазначалося у рішенні Колегії Міністерства освіти України 1994 р. “Про стан навчально-виховної роботи закладів освіти та завдання з реалізації державної національної програми “Освіта”, зміст освіти вдосконалювався, наприклад, “шляхом аналізу змісту роботи фахівців, розробки відповідних освітніх та кваліфікаційних характеристик, навчальних програм, створення тестів для діагностики освітніх і кваліфікаційних рівнів фахівців з подальшим впровадженням системи стандартів освіти всіх рівнів” [9, 4].

Новий час вимагав нових підходів до

організації навчально-виховного процесу фахівців. Модернізація національної системи освіти України почала спрямовуватися в русло нарощення людського капіталу. Тому в контексті освіти доцільно тепер говорити не про освітню складову фахівців, а про освітню складову людського капіталу особистості. Першочерговим стало питання забезпечення якості освіти – як основної умови конкурентоспроможності українських ВНЗ на світовому освітньому ринку, а їх випускників – на ринку праці.

У системі післядипломної освіти процес формування освітньої складової вчительських кадрів відбувався відповідно до Рішення колегії Міністерства освіти України 1993 р. “Про стан та заходи організації підвищення кваліфікації та перепідготовки учительських кадрів на сучасному етапі”, де констатовалося, що “педагогічні працівники підвищують кваліфікацію, проходять перепідготовку і удосконалюють свою професійну майстерність у 27 обласних (міських) інститутах удосконалення вчителів, на 21 факультеті перепідготовки спеціалістів, 7 факультетах та 10 курсах підвищення кваліфікації” [10, 3]. А також зазначалося, що безперервність навчання педагогічних працівників забезпечують як органи управління освітою, так і навчальні заклади та заклади післядипломної освіти. У Рішенні йшлося і про те, що навчальні, навчально-тематичні плани і програми оновлюються. У системі післядипломної педагогічної освіти було розпочато модернізаційні процеси. Це закономірно, оскільки, ця ланка освіти вирішує питання нарощення якості професійної підготовки вчителів-практиків.

Важливим документом у сфері реформування підготовки педагогічних кадрів стало рішення колегії Міністерства освіти України “Про концепцію вдосконалення мережі вищих навчальних закладів освіти України” (1992 р.). У документі ухвалено: “Протягом 1992 – 1995 рр. забезпечити розробку та впровадження науково обгрунтованої методики визначення перспективної потреби держави в спеціалістах з різним рівнем кваліфікації та обсягів підготовки фахівців у вищих навчальних закладах в умовах ринкової економіки”. До того ж необхідно було “у 1994 р. провести аналіз можливостей системи вищої освіти, заснованої на недержавній формі власності” [4, 18].

У 1994 р., як зазначено в рішенні колегії Міністерства освіти України “Про стан навчально-виховної роботи закладів освіти та завдання з реалізації державної національної програми “Освіта” у педагогічних училищах,

університетах, педагогічних інститутах, індустріально-педагогічних технікумах підготовка педагогічних кадрів здійснювалася за 21 спеціальністю. ВНЗ здійснювали перехід на багаторівневу систему підготовки за схемою: молодший спеціаліст – бакалавр – спеціаліст – магістр. Певних змін зазнала система післядипломної освіти, а також атестація педагогічних і науково-педагогічних працівників [9, 9].

Кризові явища в освіті вимагали негайного реагування зі сторони держави, а тому протягом останніх років ХХ ст. виходять різні укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів, що “були спрямовані на структурне реформування вищої освіти і удосконалення мережі вищих навчальних закладів” [8, 5]. Проте не всі вони мали позитивний ефект. Серед рішень були й такі, які негативно віддзеркалилися на якості підготовки вчительських кадрів, зокрема таке: “Розробити і подати до Головного управління вищої освіти пропозиції щодо укрупнення або приєднання до вищих навчальних закладів споріднених за профілем підрозділів післядипломної освіти регіону” [там само, 3]. Як наслідок, зберегли своє право на самостійне існування не так багато інститутів післядипломної освіти педагогічних кадрів. Керівництво країни вимагало від головного управління вищої та професійно-технічної освіти “завершити до 1 травня 1997 р. розробку програм структурного реформування вищої та професійно-технічної освіти, привести на протязі 1997 – 1998 рр. кількісні показники та професійно-кваліфікаційну структуру підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців у відповідність до потреб ринку праці, держави, суспільства” [11, 3]. Тому ще однією негативною рисою цього періоду стало скорочення значної кількості професійно-технічних навчальних закладів.

У 1991 – 2000 рр. в Україні були наявні всі ознаки глибокої освітньої кризи, що впливала на зниження професійного рівня та плінність педагогічних кадрів. Реформи, що відбувалися на той час в Україні, в першу чергу під тиском систематичного недофінансування освітньої галузі, призвели до ліквідації та скорочення педагогічних середніх навчальних закладів, інститутів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, шкіл, дитячих садочків. Як наслідок, в українських ВНЗ гострої нестачі в учительських кадрах не спостерігалось. Усе, що робили держава та освітні установи у 90-х рр. ХХ ст., було, насамперед, пов’язане із економічним “виживанням” освітньої системи. Наприклад, у 1998 р. зменшено прийом до педагогічних

СТВОРЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОСНОВИ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ В УКРАЇНІ

коледжів Харківської (53,9 %), Херсонської (52,1 %), Київської (48,4 %), Рівненської (44,0 %), Чернівецької (42,1 %) областей. Запроваджено підготовку вчителів за подвійними спеціальностями [6, 13].

Освітня галузь отримала новий поштовх до розвитку з прийняттям у 2002 р. Національної доктрини розвитку освіти України – документа, що визначав стратегічні напрями розвитку освітньої галузі у першій чверті XXI ст.

У 2004 р. наказом Міністерства освіти і науки України затверджено “Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір”, в яких наголошувалося на необхідності оновлення професійної підготовки педагогічних працівників. Прийняття цього документу сприяло активізації нарощення освітнього рівня педагогічних кадрів через систему професійної підготовки.

Ще одне положення Національної доктрини розвитку освіти України щодо міжнародного співробітництва та інтеграції у галузі освіти було реалізоване в 2005 р., коли міністр освіти України С. Ніколаєнко підписав Болонську декларацію, а наша країна приєдналася до Болонського процесу.

Значна кількість різних документів була прийнята у період з 1991 по 2015 рр., що стали нормативно-правовою основою системи професійної освіти педагогічних кадрів в Україні, наприклад:

Закони України: Про освіту від 23.05.1991 №1060-ХІІ, Про ратифікацію визнання кваліфікації з вищої освіти в Європейському регіоні від 3.12.1999 № 1273-ХІV, Про вищу освіту від 01.07.2014 №1556-VII та ін.;

Укази Президента України: Про Національну доктрину розвитку освіти від 17 квітня 2002 року № 347/2002, Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні від 04.07.2005 №1013, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року від 25.06.2013 № 344 та ін.;

Кабінет Міністрів України

Постанови, розпорядження: Про Державну національну програму “Освіта” (“Україна XXI століття”) від 3 листопада 1993 р. № 896, Про затвердження Положення про професійно-технічний навчальний заклад від 05.08.1998 №1240, Про розроблення державних стандартів вищої освіти від 7.08.1998 р. № 1247, Концепція державної системи професійної орієнтації населення від 17.09. 2008 № 842, Про внесення змін до Порядку надання робочих місць для проходження учнями, слухачами професійно-технічних навчальних закладів виробничого

навчання та виробничої практики від 27.08.2010 №770, Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 5 серпня 1998 р. №1240 (від 27.08.2010 №783), Про затвердження Порядку працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів, підготовка яких проводилася за державним замовленням від 27.08.2010 №784, Методичні рекомендації щодо складення регіональних планів створення освітніх округів та модернізації мережі професійно-технічних, загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі шкіл-інтернатів від 5.09.2012 № 675-р, Про затвердження Порядку розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів від 20.05.2013 №363, Деякі питання надання субвенції на підготовку робітничих кадрів з державного бюджету місцевим бюджетам від 14.01.2015 №7 та ін.;

Міністерство освіти і науки України

Положення: Типове положення про атестацію педагогічних працівників (із змінами, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 20.12.2011 р. № 1473 та змінами, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 08.08.2013 р. №1135) від 08.08.2013 №1135 та ін.;

Накази: Про проведення конкурсу наукових і науково-технічних проектів на виконання завдань Державної цільової науково-технічної та соціальної програми “Наука в університетах” на 2008 – 2017 роки від 28.02.2013 №267, Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 17 жовтня 2012 року №1112 від 21.03.2013 №365, Про призначення академічних стипендій Президента України студентам вищих навчальних закладів на II семестр 2012/2013 навчального року від 03.04.2013 №405, Про затвердження Положення про дистанційне навчання від 25.04.2013 №466, Про затвердження Положення про конкурсну комісію Міністерства освіти і науки України з відбору виконавців державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів від 30.05.2013 №646, Про внесення змін до Положення про дистанційне навчання від 01.06.2013 №660, Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів від 01.06.2013 №665, Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти від 14.08.2013 № 1176, Про затвердження нормативно-правових актів щодо

підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями від 16.12.2013 № 875/1776, Про підсумки Всеукраїнської студентської олімпіади 2013/2014 навчального року від 30.09.2014 №1088, Про проведення Всеукраїнських творчих змагань серед студентів вищих навчальних закладів I – II рівнів акредитації у 2014/2015 навчальному році від 09.10.2014 №1156, Про затвердження Плану заходів МОН з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Коаліційної угоди від 29.01.2015 №63 та ін.;

Листи: Про внесення даних до ЄДЕБО від 13.03.2013 №1/9-180, Про проведення міжнародних, всеукраїнських конгресів, форумів, науково-практичних конференцій та семінарів студентів і молодих учених на 2015 рік від 01.10.2014 №1/9-511, Про проведення вищими навчальними закладами олімпіад, турнірів, інших інтелектуальних змагань для школярів від 16.10.2014 №1/9-540, Щодо здійснення вчителем науково-дослідницької діяльності та пошукової роботи від 11.11.2014 №1/9-586, Щодо нарахування конкурсного бала вступникам на навчання до вищих навчальних закладів України у 2015 році від 09.12.2014 №1/9-634 та ін.

Не дивлячись на активний підхід до створення і розбудови нормативно-правової основи системи професійної освіти педагогічних кадрів у “Білій книзі національної освіти України” відмічено було наявне “зниження потенціалу кваліфікованих робітників в Україні у порівнянні з розвинутими країнами” [2, 97]. Тому не випадково в Національній доктрині розвитку освіти України важливим завданням визнано “розроблення та вдосконалення нормативно-правової бази професійної діяльності педагогічних і науково-педагогічних працівників”.

Задля реалізації цього напрямку, наприклад, у 2014 р. ухвалено нову редакцію Закону України “Про вищу освіту”, де задекларовано принципово нові вимоги до якості освіти та зорієнтовано її на нарощення “конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни”. Звісно це створює умови для формування освітньої складової фахівців.

У 2015 р. реформи в освіті знов набирають нових глобальних обертів, впливаючи на зміни в теорії і практиці формування освітньої складової освітян. Ці зміни пов’язані не лише з реалізацією документів, у яких наголошено на формуванні єдиного світового освітнього простору, а й з початком “нової хвилі” реформування освіти України в умовах жорсткої економії та змін через

довготривалі політичні й економічні кризи в країні. Зокрема, педагогічною когортою активно обговорюються нова редакція Закону України “Про вищу освіту” (2014 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки, Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року, зміни в підходах до профілізації загальноосвітніх навчальних закладів (старша школа) і введення їх у дію 2017 р.

Нині можна констатувати, що низку проблем підготовки кваліфікованих працівників Болонський процес не вирішив. Серед них: питання формування освітньої складової педагогічних фахівців, якісна підготовка компетентних високопрофесійних спеціалістів, зокрема, і вчительських кадрів, в освітніх закладах України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, з 1991 р. в Україні питання законодавчого регулювання процесу розбудови системи професійної освіти педагогічних кадрів перебуває в центрі уваги. Процес створення національної системи освіти базується на ідеях нарощення людського капіталу, освіти впродовж життя, свободи освітнього вибору тощо. Перспективним вбачається дослідження прогресивних тенденцій та регресивних процесів розвитку професійної освіти в Україні.

1. *Архів Міністерства освіти України, м. Київ, Ф. 166. Міністерство освіти України, оп. 18. Спр. 9. Протоколи засідань Колегії та документи до них 26 серпня – 23 вересня 1992 р. – 102 арк.*

2. *Біла книга національної освіти України / Т.Ф. Алексєєнко, В.М. Аніщенко, Г.О. Балл [та ін.]; за заг. ред. В.Г. Кремня; НАПН України. – Київ: Інформ. системи, 2010. – 342 с.*

3. *Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”). – Київ: Райдуга, 1994. – 61 с.*

4. *Про концепцію вдосконалення мережі вищих навчальних закладів освіти України: Рішення колегії Міністерства освіти України №6/4 від 25 листопада 1992 р. / Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1993. – № 4. – С. 16 – 29.*

5. *Про освіту [Електронний ресурс]: Закон України № 1060-ХІІ від 23.05.1991. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>. – Загол. з екрану.*

6. *Про підсумки діяльності вищих навчальних закладів у 1997 році: рішення колегії міністерства освіти України № 4/4-5 від 25.03.98 / Збірник наказів і розпоряджень Міністерства освіти України. – 1998. – № 9. – С. 10 – 31.*

7. *Про роботу органів управління і навчальних закладів по розбудові системи національної освіти: рішення Колегії Міністерства освіти України № 11/*

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ: ЗАКОНОДАВЧИЙ АСПЕКТ

2 від 26.04.93 р. // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1993. – № 14. – С. 3 – 19.

8. Про стан виконання Указів Президента України, завдань Програми діяльності Кабінету міністрів України щодо структурного реформування вищої освіти, удосконалення мережі вищих навчальних закладів: рішення колегії міністерства освіти України № 413-5 від 26.03.97 // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1997. – № 8. – С. 3 – 13.

9. Про стан навчально-виховної роботи закладів освіти та завдання з реалізації державної національної програми “Освіта”: рішення Колегії Міністерства освіти України № 22/1 від 16.03.94 р. / / Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1994. – № 11. – С. 3 – 20.

10. Про стан та заходи організації підвищення кваліфікації та перепідготовки учительських кадрів на сучасному етапі: рішення колегії Міністерства освіти України № 15/1 від 25.08.93 р. // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1993. – № 22. – С. 3 – 10.

11. Про стан та заходи щодо фінансового забезпечення освітянської галузі: рішення колегії міністерства освіти України № 2/11 від 19.02.97 / Збірник наказів і розпоряджень Міністерства освіти України. – 1997. – № 7. – С. 3 – 5.

12. Програма розвитку народної освіти Української РСР на перехідний період (1991 – 1995 рр.): рішення колегії Міністерства народної освіти УРСР від 19.06.1991 р. протокол № 6/37 // Збірник наказів і розпоряджень Міністерства освіти України. – 1991. – № 15/16. – С. 3 – 36.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2017

УДК 37.017.4

Анна Грітчина, кандидат педагогічних наук, науковий співробітник лабораторії виховання в сім'ї та закладах інтернатного типу Інституту проблем виховання НАПН України

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ: ЗАКОНОДАВЧИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано найважливіші законодавчі документи в галузі освіти щодо формування громадянської відповідальності у контексті виховання громадянських якостей особистості. Автор наголошує на необхідності взаємодії між органами державної влади й навчальними закладами.

Ключові слова: виховання, громадянське виховання, громадянська відповідальність.

Літ. 9.

Анна Грітчина, кандидат педагогических наук, научный сотрудник лаборатории воспитания в семье и учреждениях интернатного типа Института проблем воспитания НАПН Украины

ФОРМИРОВАНИЕ ГРАЖДАНСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ПОДРОСТКОВ: ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ

В статье проанализированы важнейшие законодательные документы в образовании по формированию гражданской ответственности в контексте гражданского воспитания личности. Автор подчеркивает необходимость взаимодействия между органами государственной власти и учебными заведениями.

Ключевые слова: воспитание, гражданское воспитание, гражданская ответственность.

Anna Hritchyna, Ph.D.(Pedagogy), Research Officer of the Laboratory of Education in the Family and Residential Care Institute of Educational Problems National Academy of Pedagogical Science of Ukraine

THE FORMATION OF CIVIL LIABILITY OF TEENS: THE LEGISLATIVE ASPECT

The article analyzes the most important legal documents in the educational sphere concerning the formation of the civil liability in the context of the civil education of the person. The author stresses on the necessity of cooperation between the public authorities and the institutions.

Keywords: an education, the civil qualities, the civil responsibility.

Постановка проблеми. У сучасних умовах проблема громадянського виховання привертає до себе увагу не лише українського суспільства, а й усієї світової спільноти, стурбованої загостренням суперечностей між вихованням громадян у дусі

демократії й свободи та зниженням рівня громадянської відповідальності, посиленням дестабілізаційних процесів у суспільстві та відсутністю гарантій безпеки особистості.

Проблема формування громадянської відповідальності є предметом дослідження різних